

A cs. kir. haderő **a SZABADSÁGHARC ELŐTT**

A szabadságharc katonai eseményeit vizsgálva, nem érdektelen visszapillantunk katonai szempontból a megelőző időszakra.

Az osztrák hatalmi erő a napoleoni háborúból győztesként került ki ugyan, de ennek ellenére gazdaságilag megroppant. 1797-től 1811-ig az állami adósságok megháromszorozódtak. A pénzt kétszer is leértékelték. Minden vonalon a takarékosági szempontok érvényesültek. Így a hadseregnél is, melynek létszáma lassanként a legkisebbre szűkült. Az előléptetési rendszer az egyes rendfokozatokban igen hosszú szolgálati időt írt elő. Ez a sorvadási folyamat egészen 1848-ig tartott, amidőn megkezdődött az újranyúlás fejlődés.

Ausztriának volt állandó jellegű hadserege, Magyarországnak azonban nem volt külön önálló hadereje. A császári hadsereg magyar ezredeit, melyeket eleinte hajduezredeknek hívtak, a magyar országgyűlés által felajánlott hadjutalékokból szervezték. Ez az ujoncmegajánlás állandó vitapontja volt az országgyűlésnek.

A magyar ezredeknek béke idején törvényszerint itthon kellett volna állomásozniuk. A diktatórikus osztrák államvezetés, mint sok más, ezt a törvényt sem tartotta meg. A szervezet szerinti magyar alakulatoknak állománya csak kis töredékben katonáskodott hazájában.

Mária Terézia rendelkezésére a német vezényszót vezették be. A német nyelvtudást kötelezővé tették. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a nemzet megindítsa harcát az elnyomók ellen.

Magyar tisztok magasabb parancsnoki beosztásokba — kevés kivétellel — nem kerülhettek. Akik odakerültek, nemzetiségüket tagadták meg, vagy érvényesülési vágyuktól hajtva, üldözői voltak minden politikai szabadságnak, esetleg az állam kémszervezetének szegődtek csatlósává. Magasabb beosztásokban jóformán csak németeket és cseheket találunk.

Az osztrák katonai szolgálatot nem szerették s aki csak tehette, kivonta magát. A kis számú önként jelentkezőkből, idegenből ideszakadt zsoldosokból és a kényszertoborozottakból összeállított magyar alakulatok bizony igen gyenge emberanyagot adtak.

A városok, falvak vezetői igyekeztek megszabadulni a rendbontó, értéktelen embekektől s a katonai szolgálatot szinte büntetésnek szánták.

Ezt az anyagot embertelen fegyelmező eszközökkel és kemény kiképzési rendszerrel igyekeztek használhatóvá alakítani. Főelv volt, hogy az újonc gondolat- és akaratnélküli

bábbá változzék és minden parancsot gép-szerűen hajtsa végre. Az akkori idők fel-fogása szerint az igazán használható katona csak a veterán volt, aki évtizedekig szolgált.

Ilyen körülmények között természetesen tömegesen szöktek meg a katonák, amit minden módon igyekeztek megakadályozni. Menetnél, táborozásnál, harcközben olyan alakzatokat választottak, melyek a szökési lehetőséget a legkisebbre csökkentették. Ezért nem szállásoltak be helyiségekbe s ezért kerestek a harcra is olyan terepet, amely jó áttekintést nyújtott.

1845-től a szolgálati idő a magyar légénység számára itthon 8, idegenben 14 év volt.

A hadsereg erejét vizsgálva, a vázlatot kell áttanulmányoznunk. Ebből kivehető a szervezés és területi elhelyezés is.

A hadsereg ügyének legfőbb irányítója a bécsi udvari haditanács (később hadügyminisztérium) volt.

A birodalom minden részében katonai főparancsnokságok (Generalkommando) működtek. Ilyenek nálunk Temesváron, Nagyszombatban, Zágrábban, Péterváradon és Budán voltak.

Besztercebányán, Pozsonyban, Kassán, Sopronban, Pécsen és Debrecenben főhadbiztosságot, valamint hadipénztárt állítottak fel.

A mérnökkari hivatalnak Budán erősítési helyi igazgatósága volt.

Mezőhegyesen, Bábolnán és Désen katonai ménestelep működött.

A bécsi ruhagazdasági kezelőségnek Óbudán ruhagazdasági bizottsága alakult. Innen származott a 48-as honvédség barna posztóból készült ruházata, amit eredetileg a Magyarországon állomásozó tüzéralakulatok részére gyártottak.

Nagyszombatban és Kiscellen katonai rokantházat találunk.

Különálló szervezést alkottak a tüzékerületek. Az 5-ös számozású Magyarországon volt, Buda székhellyel.

Több városban tüzérségi raktár és fiókraktár létesült.

A szervezet szerinti állandó jellegű hadseregen kívül népfelkelő alakulatok is voltak, melyeket háború esetén elvileg az ország határain belül lehetett alkalmazni.

Ezek csoportjába tartoztak a határőrezredek, melyeknek létszáma jórészen nem volt benne a rendes hadsereg állományában. Eredeti rendeltetésük a török időkre nyúlik vissza, amidőn Horvát-Szlavonországban, Erdélyben és a Bánátban felállított határőrezredek az ellenséges betöréseket védték ki. Az álló

A cs. kir. hadsereg és a magyarországi elhelyezési vázlat 188.

orzági kiegészítő kerületek

188. februárjában.

Jelmagyarázat folytatása:

<p> főhadbiztosság
 erődfési igazgatóság
 mentelep
 rokantház
 ruhagazdászati biztosság
 kiegészítő kerületi határ
 <p>32./12 a kiegészítő kerület által kiállított gyalog/husár ezredek száma</p> </p> | <p> kiegészítő kerületként fel nem sorolt területek,
 kiegészítő állomás,
 katonai határőrvidék határa,
 ezredsvárhátár,
 <p>1. - 17. határőrezred száma,
 T Titeli csajkás zlj. területe,</p> </p> |
|---|---|

A 62. gyalogezrednek meghatározott kiegészítőkerülete nem volt.

mány a határőrvidékre telepített családok fegyverfogásra alkalmas férfitagjaiból állt, kik életük végéig kötelesek voltak katonáskodni. Ellenszolgáltatásul az államtól földet kaptak.

A hadsereg kötelékébe tartozott 17 szervezetszerinti határőrezred. Ezeknek mindegyike két vonalbeli, egy tartalék és egy népfelkelő, esetleg még egy országos zászlóaljából állt. Ez utóbbiba osztották be az otthoni szolgálatban nélkülözhetetleneket.

Minden ezredhez három löveg tartozott 50 főtűzérrel és esetleg még egy szerezsán csapat, mely a felderítést végezte.

*

A szabadságharc honvédségének felállításához az előző idők katonai szervezése igen gyenge alapot nyújtott, s azt csak az igazság ereje és egy szabadságáért élni-halni tudó nép áldozatkészsége kovácsolhatta rövid idő után olyan erőssé, amilyennek a harcmezőn bizonyult.

„Azt gondolom Magyarországon ezentúl a hivatalok viselésére nézve nem szabad annak határozni, hogy valaki minő nyelven beszél házi körében, s melyik templomban imádja istenét. Nem szabad a nepotismusnak, protekciónak és kasztok érdekeinek befolyással lenni, hanem annak: alkalmas-e valaki s megérdemli-e a nemzet bizodalját. E szempontból véve a dolgot, ha akármely nyelvű polgártársaink azt mondanák, hogy reájok legyen tekintet a hivatalok osztásában, azt mondom: ezzel keveset mondtak. Nem reájok kell tekinteni, hanem a képességre, mely bennök föltaláltatik. A szabadság közzétételével lehullottak a korlátok, melyek eddig homályra kárhoztatták a legdúsabb tehetséget is. Most szabad a tér mindenkinek.”

Kossuth Lajos 1848 április 8-án az újvidéki szerbekhez intézett beszédéből.

Tápióbicskei csata. Than Mór vízfestménye.